

1

*BEELD: YVES BRUNIER LANDSCAPE ARCHITECT (REM KOOLHAAS EN MICHEL JACQUES 1996)

BRON:OMA

Boijmans' Collectiegebouw: icoon of iconoclasme?

*Tekst: Arnold Westerhout • Fotografie: OMA & Kevin Cools

Rotterdamers zijn bijzonder begaan met ontwikkelingen in de stad. Dit bleek afgelopen jaar wel weer uit de brede discussies die gevoerd werden over een (nieuw) kunstwerk voor het Centraal Station en het geplande Collectiegebouw van Museum Boijmans Van Beuningen. Dit laatste debat werd november 2014 in Het Nieuwe Instituut uitgebreid met een geheel nieuw perspectief. Ontwerper Petra Blaisse legde uit dat het Museumpark niet zomaar een stadspark is. We moeten het beschouwen als een kunstwerk. Deze visie leek tot nu toe vreemd genoeg nergens als uitgangspunt te worden gekozen. Wat zou de reden hiervan kunnen zijn geweest? En wat moeten we met deze zienswijze?

Een nieuwe visie op het debat over het depot.

Puntkomma besteedde vorig jaar al uitgebreid aandacht aan de ontwikkeling van het Collectiegebouw in het Museumpark. Het plan in een paar woorden: Een museumdepot voor Museum Boijmans Van Beuningen met publieksfuncties zoals een dakterras, maar ook commercieel verhuurbare depotruimte. Het ontwerp is van het Rotterdamse architectenbureau MVRDV, dat de meeste mensen inmiddels kennen van de Markthal. Het zou vanaf 2017 moeten zijn geopend op een steenworp afstand van het museum. Het project zou voor ongeveer 35 miljoen euro gefinancierd worden door de gemeente Rotterdam en voor 15 miljoen euro door Stichting De Verre Bergen.

In Puntkomma 3 (april 2014) analyseerde Hugo Bongers het programma van eisen om tot de conclusie te komen dat het gebouw maar voor een klein deel een publieksfunctie zou gaan vervullen. Bovendien zouden de plannen van het museum kwetsbaar zijn omdat veel personeel nodig is om de depotruimten toegankelijk te maken voor het publiek: als een culturele instelling in financiële nood komt zal eerst bezuinigd worden op personeelskosten. Erik Beenker wees in hetzelfde nummer onder meer op de gebreken van het bestaande museumgebouw en stelde daarom bijvoorbeeld dat de aandacht van het Boijmans beter naar de tentoonstellingsfaciliteiten zou kunnen gaan.

Een sluitend verhaal?

De vraag of Museum Boijmans Van Beuningen hun (nu al) zo dierbare Collectiegebouw moet realiseren in het Museumpark of niet blijft Rotterdam bezighouden. Dit vooral met het oog op de procedures de komende maanden waarin de gemeente een definitieve keuze moet maken 'voor of tegen' het gebouw. Maar de discussie moddert nu al een tijdje voort op vele niveaus. Iedereen heeft er een mening over: buurtbewoners, instellingen in en om het museumpark, politieke partijen en belangverenigingen. Uiteenlopende aspecten van de kwestie zijn aan de orde gesteld. Van de vraag of architectenbureau MVRDV de prijsvraag überhaupt had moeten winnen tot de vraag of de stad nog meer 'groen' moet opofferen aan verlichting. (Vreemd genoeg lijkt ook Nederlands grootste ziekenhuis, het op dit moment breed uitdijende Erasmus MC, mede bezorgd over de nieuwe bouwplannen in het voormalige Land van Hoboken waartoe het Museumpark behoort). Andere vragen: Voor wie is dat Depot nu eigenlijk? Is het een egotrip van de museumdirecteur? Dramt een particulier fonds de stad een zogenaamd publieksgebouw de strot door dat stiekem een deftige opbergplaats wordt voor de eigen kunstcollectie?

Voor- en tegenstanders startten online petities (met 810 stemmen tegen versus 2400 voor op het moment van schrijven). Tegenstanders, de zogeheten 'Vrienden van het Museumpark' stellen: "Het Collectiegebouw heeft zowel ruimtelijk als programmatisch een ontoelaatbare impact op het Museumpark." En het Boijmans laat geregeld een (wie verzint het) bakfiets door te stad gaan met daarop een glimmende maquette van het Collectiegebouw. Vergzellende slogan: "NIEUW Depot → een nieuw icoon voor ROTTERDAM." Ja, natuurlijk moet het vooral een nieuw icoon worden.

Het is een welbekend verhaal: Rotterdam moet op de kaart worden gezet met een opvallend ding. Kenmerkend is dat geworden voor stedelijke ontwikkeling kan je wel zeggen.

Het is ook de retoriek die Boijmans-directeur Sjarel Ex in de mond neemt tijdens elke gelegenheid die hij krijgt om het plan te verdedigen. Hij doet dat behendig mag je wel zeggen. En je kan er weinig tegenin brengen. De argumentatie is aansprekend en volkomen onderbouwd gezien het succes van Rotterdams 'nieuwe iconen' (zoals Markthal, Centraal Station, Lantaren Venster en Erasmusbrug). Een nieuwe attractie voor pretpark Rotterdam. Het lijkt een sluitend verhaal. Goed voor het toerisme en daarmee voor de werkgelegenheid. Iets om de aandacht te trekken. De naam van de stad zal blijven prijken op vele eindejaarlijstjes. Maar is het wel zo simpel? Missen we hier niet iets?

Een nieuw perspectief

De lezingenavond die op woensdag 5 november door Het Nieuwe Instituut (het voormalige NAI, dat dus mogelijk het Collectiegebouw tegenover zich krijgt) werd georganiseerd wierp een geheel nieuw licht op het vraagstuk. Het perspectief dat één van de sprekers aan de discussie wist toe te voegen werd daarom met veel belangstelling door een muisstille zaal ontvangen. Aan het woord was de wereldvermaarde Petra Blaisse van ontwerpstudio *Inside Outside*. Blaisse is één van Nederlands belangrijkste ontwerpers, die vooral bekendheid geniet door haar textielwerk en landschapontwerpen. Ze heeft die avond misschien de belangrijkste kwestie aan de orde gesteld. Eén waarvan inmiddels toegegeven moet worden dat het ronduit eigenaardig was dat die tot dan toe werd genegeerd. Het is een benadering die de promotiefolder van het Boijmans met alle voren van de realisatie van het Collectiegebouw pijnlijk incompleet maakt, omdat een museum zich er onmogelijk van kan distantiëren. Wat dan? Kort samengevat: het grootste deel van het Museumpark is helemaal geen gewoon stadspark. Het is ontworpen als een kunstwerk. Het is zelfs één van de weinige overgebleven werken van de in 1991 op achtentwintigjarige leeftijd overleden Franse landschapskunstenaar Yves Brunier.

“Het grootste deel van het Museumpark is helemaal geen gewoon stadspark. Het is ontworpen als een kunstwerk.”

Blaisse was vanaf 1990 namens OMA (het architectenbureau dat het project officieel uitvoerde) zeer nauw betrokken bij de ontwikkeling en aanleg van Bruniers Museumpark. Hoewel ze meestal wordt gezien als één van de ontwerpers van het park relateert ze haar betrokkenheid tot die van een soort vertaler tussen het OMA-kantoor en de Franse ontwerper. En sinds Blaisse lucht kreeg van de laatste bouwplannen van het Boijmans is ze ook pleitbezorger geworden van het werk; zo legt ze zelf uit bij aanvang van haar lezing. 'Al is het maar omdat Yves Brunier zijn werk zelf niet meer kan verdedigen.'

En Blaisse vertelt met veel bewondering over zijn werk. We moeten het gebied tussen de Kunsthal en Het Nieuwe Instituut zien als een ensemble van vier kleinere werken. Deze zijn als afzonderlijke kamers van het grotere landschapswerk ingericht waar je in verschillende richtingen doorheen kunt lopen. Vrij letterlijk 'doorheen', omdat het werk aanvankelijk als verbindingsgebied, met duidelijk parcours, tussen de OMA-ontwerpen Kunsthal en NAI was ontworpen. Aan de zuidzijde, de kant van de Westzeedijk, start de route op de hellingbaan die de dijk met het park verbindt; een route die dwars door de Kunsthal loopt. Deze zou aan de andere zijde van het gebied uitkomen in het architectuurinstituut dat uiteindelijk niet naar ontwerp van OMA (Rem Koolhaas), maar van Jo Coenen gerealiseerd werd (oplevering 1993). Het parcours komt mede daarom nu wat ongelukkig uit tussen de Jongkindstraat en de entree van Het Nieuwe Instituut.

Maar terug naar het tussengelegen kunstwerk. Blaisse legt uit dat de ervaring van de opeenvolging van de delen een belangrijk aspect van het concept is. Het deel voor Het Nieuwe Instituut is ontworpen als een surrealistische boomgaard met witte boomstammen en witte kiezels, afgesloten door een spiegelwand. De appelbomen die aanvankelijk geplant waren hebben het niet gered en zwarte kiezels hebben zich vermengd met witte. Veel meer nog dan in de huidige toestand vormde dit deel daarom een groot contrast met het zwarte, verhoogde evenementenplein waar de Parade en de Openluchtbioscoop eens per jaar neerstrijken. Op zijn beurt contrasteerde dit kale plein (waaronder later 'parkeergarage blunderput' werd gerealiseerd) weer met de kleurige romantische tuin nabij de loopbrug, waaronder ooit blauwglazen blokken als stukken poolijs lagen. Dit deel van het Museumpark is als een abstract schilderij samengesteld. Wanneer alle bloemen en planten in bloei staan ontvouwen zich ware kleurexplosies, zoals vanaf de luchtbrug nabij de Kunsthal met name in de lente en zomer te zien is. Na oplevering van het Museumpark in 1994 werd de kamer 's avonds nog in vele kleuren aangelicht. Maar de verlichting is verdwenen. Vooral in de winter doet het gedeelte daarom wat troosteloos aan.

Het is misschien niet meer wat het kort na oplevering was, stelt Blaisse, maar Bruniers landschapsemble is nog altijd van zeldzame kwaliteit. Dit blijkt vooral uit de zorgvuldigheid waarmee de ontwerper de afzonderlijke onderdelen op elkaar aan heeft laten sluiten en de gedetailleerde beplanting. Door de bijzondere inrichting van het gebied, inclusief de interventies als de geschilderde boomstammen en de kleurenvelden, overstijgt het de kwaliteit van een conventioneel stadspark, al dan niet ontworpen door een landschapsarchitect. Nee, we moeten hier spreken van een kunstwerk in de gedaante van een stadspark.

Blaisse waarschuwt: als één van de onderdelen verdwijnt wordt het gehele kunstwerk verminkt omdat het in nauwe samenhang met elkaar ontworpen is. Natuurlijk is het van belang daarbij te begrijpen dat het Museumpark groten-deels uit levende elementen bestaat. Daarom heeft het niet alleen tijd nodig (en nodig gehad) om tot wasdom en bloei te komen, maar behoeft het vooral veel onderhoud.

De directeur van het Boijmans laat zich niet van de wijs brengen. Tijdens de borrel na de lezing in de foyer van Het Nieuwe Instituut vertelt Ex in kleine kring enthousiast over de plannen. Het gebouw zal het Museumpark verbeteren. We moeten eigenlijk afstand nemen van het Museumpark zoals het nu is; een slecht onderhouden bedoeling. Het is weinig meer van wat het ooit was. Het zal nooit meer iets worden, vooral niet met die 'grindbak' tegenover HNI. Ware het niet dat het museum het Museumpark wil redden door een volgens hem briljant decorstuk toe te voegen en wel bovenop de eerste, witte kamer van Bruniers ontwerp. Ofwel de ruimte direct naast het museum.

Het Boijmans lijkt - bijzonder genoeg - met een zekere vanzelfsprekendheid die plaats claimen. Maar wie zegt eigenlijk dat het Museumpark is wat het is door het Boijmans, een park dat ondergeschikt is aan het museumgebouw? Waarom is het Museumpark niet wat het is omdat het publieke kunstwerken herbergt zoals Screw Arch van Claes Oldenburg (1982) en een ander veel groter werk van de hand van de jong overleden en eens beloftevolle ontwerper Brunier?

Is het niet de eerste taak van een museum om het bestaan van kunstwerken veilig te stellen, om het zo nodig te restaureren als het vervallen is? Wat is eigenlijk de ethische grondhouding waarmee Museum Boijmans Van Beuningen het kunstwerk van Brunier benadert? Je

mag toch verwachten dat het museum als hoeder van de kunst voor het behoud van kunstwerken staat? Waarom dan niet Bruniers Museumpark? Het is net zo goed een publiek kunstwerk, ook al is het wat vervallen. Een voor-aanstaand kunsthistoricus als Ex hoort verder te kijken en vooral het potentieel van zo'n werk in te zien. In dit geval van een unieke buur. Het laatste werk van een ooit wereldberoemde en veelbelovende ontwerper.

Paragone

Hoe is dit toch opmerkelijke standpunt van het Boijmans te verklaren? Kan het iets anders zijn dan ordinaire expansiedrift? Jawel, er zijn wel andere verklaringen te geven. Je zou kunnen stellen dat in Rotterdam als vanzelfsprekend een buitengewone voorliefde voor architectuur heerst. Een gemeenplaats is het geworden. De bekendste verklaringen: De oorlog, de wederopbouw.

En er blijft in de stad met veel ambitie ontwikkeld worden en wel door uiteenlopende opdrachtgevers. Niet alleen grote projectontwikkelaars, maar ook opvallend vaak de gemeente zelf en, bijzonder genoeg, vaak vanuit maatschappelijk initiatief. Het lijkt in Rotterdam relatief gemakkelijk de handen op elkaar te krijgen wanneer iets gebouwd moet worden. Het bekendste recente voorbeeld is wel de succesvolle *crowdfunding* en het winnen van de verkiezing Stadsinitiatief 2012 door de Luchtsingel van zus.

Ook al is de Gemeente Rotterdam de officiële opdrachtgever van het depot, het Boijmans is een bijzondere (mede) initiatiefnemer van de ontwikkeling van het Collectiegebouw. Sterker nog: niet de gemeente maar het museum treedt als campagneleider op. Alsof een parlamentsverkiezing gewonnen moet worden laat het folders uitdelen. Medewerkers met een glimmende Collectiegebouw-muts fietsen van tijd tot tijd de stad door om iedereen de blijde boodschap te verkondigen. Waar heeft een culturele instelling, laat staan een museum, ooit eerder zulke acties ondernomen? De kranten stonden er ook onmiddellijk vol van. Iedereen vindt er iets van, en als je kijkt naar de adhesiebevestigingen kan je concluderen dat een overgrote meerderheid het Collectiegebouw graag gerealiseerd ziet worden.

In zekere zin herinnert het standpunt van 'de Rotterdammer' en het Boijmans aan de eeuwenoude strijd der kunsten: de zogeheten *paragone* die tijdens de Renaissance zijn hoogtepunt beleefde. Welke kunstvorm is de hoogste, of de belangrijkste? Welke verdient het erepodium? De beeldhouwkunst, de schilderkunst of de architectuur? Zonder twijfel: in Rotterdam geldt de bouwkunst als de hoogste kunstvorm. En Rotterdams grootste culturele instelling, het Museum Boijmans Van Beuningen, hijst in het bijzonder de architectuur van MVRDV op het schild. Ook al gaat dat ten koste van een bestaand kunstwerk.

De kwestie van het Collectiegebouw en de wijze waarop het benaderd wordt doet aan nog een andere zaak denken:

1 • Op de linkerpagina een impressie van het oorspronkelijk ontwerp van Bruniers witte kamer voor het Museumpark. Dit is het gedeelte waar het Collectiegebouw gepland is. Aanvankelijk waren appelbomen geplant waarvan de stammen witgeverfd waren. Deze bomen hebben het niet gered. De bomen die nu in dit deel staan zijn, anders dan in Bruniers ontwerp, onbeschilderd.

2 • Onderaan deze pagina is een geabstraheerde versie van OMA's ontwerp voor het Nederlands Architectuurinstituut te zien, waar de route door de vier kamers van het Museumpark (enerzijds) begint. Geheel aan de linkerzijde is een geabstraheerde Kunsthal (gerealiseerd in 1992) te zien, te midden waarvan de route eindigt ofwel begint.

Van rechts naar links: De witte kamer met de voorheen witte boomstammen; dan de zwarte kamer waarop nu OMA's ontwerp voor de Europese vlag gerealiseerd is; de derde kamer is, zoals van bovenaf goed te zien is, als een abstract schilderij ontworpen; de vierde en laatste kamer is min of meer om de Kunsthal heen gevouwen.

Bruniers ontwerp voor het Museumpark, dat officieel door architectenbureau OMA werd gecoördineerd, maakt grofweg de helft uit van het gehele Museumpark en is zo'n 100 bij 400 meter groot. Direct achter het Boijmans Van Beuningen werden langer geleden onder meer een rozentuin en grachtje gerealiseerd.

het voorstel van een beeld voor het plein voor het Centraal Station. Heftige reacties volgden op de presentatie van Olafur Eliassons *Kissing Earth* afgelopen november. Eerder dat jaar had Rotterdam opgelucht adem gehaald nadat besloten was 'Zadkine' op Plein 1940 te laten staan. Maar die gemoedsrust werd opnieuw verstoord. Lees de beruchte reactievelden op *Rijnmond.nl* en *Vers Beton* er maar op na: 'De Rotterdammer' is bang dat de wereldbollen de zichtlijn op het Centraal Station zullen belemmeren. De open ruimte voor de stationshal zou gekoesterd moeten worden. 'Hebben we daar eindelijk een mooi plein gekregen, wordt het verpest door een stelletje kunstwerken', was zo ongeveer de teneur. De commissie (waarin overigens één van de architecten van het nieuwe station zitting had) die het plan na lang beraad presenteerde, verdedigde de komst van het kunstwerk desalniettemin met overtuiging. En de selectiecommissie verwachtte ook zeker discussie over het kunstwerk, de kritische en geëngageerde

2

BRON:OMA

• ONTWERP MUSEUMPARK 1990 (OPLEVERING 1994). ONTWERP: YVES BRUNIER, OMA

Rotterdamse bevolking kennende. Maar de discussie ging niet zo zeer over het kunstwerk als zodanig. De discussie ging in feite over de vraag of er überhaupt wel of geen kunstwerk op deze plaats zou moeten komen. Dat 'mooie nieuwe plein' moest vooral open en leeg blijven.

Deze kritiek is in feite een verwerping van elke ruimtelijke ingreep in de vorm van beeldende kunst op deze plaats. Een beeld kan immers niet anders dan de ruimtelijke werking veranderen. Al is het maar omdat beeldende kunst ruimte inneemt. Hierdoor verandert het als vanzelf de betekenis of de identiteit van plaatsen. Daartoe is het op aard zou je kunnen zeggen. Dit zou voor een groot beeld evenzeer opgaan als voor een kleiner beeld.

Als je de kritiek op Eliassons kunstwerk leest lijkt het alsof de architectuur van het stationsgebouw beschermd moet worden tegen kunst in de openbare ruimte. Dit omdat het plein onmiskenbaar onderdeel uitmaakt van de architectuur van het station. Het plein hoort immers bij het architectuurconcept van het Centraal Station dat in feite een opeenvolging van pleinen is, te weten: Kruisplein, Stationsplein, stationshal, passage en de hal waar treinen aankomen en vertrekken. Hoewel natuurlijk niet iedereen tegen de komst van dit (of überhaupt een) beeld op het stationsplein is, is de felle kritiek van de vele tegenstanders toch een voorbeeld van de Rotterdamse *paragone* tussen de bouwkunst en de beeldende kunst.

Op vergelijkbare wijze vindt die strijd tussen architectuur en beeldende kunst plaats in het Museumpark doordat men daar zelfs wil bouwen bovenop een kunstwerk. Sterker nog: de plek wordt niet eens erkend als een kunstwerk door de partijen die betrokken zijn, met het Boijmans als meest saillante voorbeeld. De indruk die van de bestaande ruimte gegeven wordt is die van een betekenisloze grindbak die niets meer voorstelt dan een excuusgrasveldje; één van de vele restruïmes ergens in de stad waar mensen hun honden achteloos uit kunnen laten.

Grasveld

De meeste mensen die het debat volgen zullen zich afgevraagd hebben waarom het Collectiegebouw niet gewoon op een andere plaats, enigszins in de buurt van het museum, gebouwd kan worden. Dit helemaal omdat de eerder voorgestelde ondergrondse verbinding tussen depot en museum van de baan is. Die bleek simpelweg te duur. Dit betekent overigens dat de kunstwerken nog altijd per vrachtwagen vervoerd moeten worden van depot naar museum, ook al is de route straks wellicht veel korter.

Blaisse zelf wees in haar presentatie nog op de ruimte tussen Kunsthal en de Grieks-Orthodoxe kerk aan de Westzeedijk. Hier zijn wat parkeerplaatsen en een open grasveld dat geen onderdeel uitmaakt van een bijzonder landschapsontwerp. Desalniettemin wijst Ex de locatie af omdat die te weinig in het oog zou springen. Het gebouw moet perse zichtbaar geplaatst worden op de cultuuras Maritiem Museum → Witte de Withstraat → Museumparkstraat.

Wat dan te denken van schuin tegenover het bestaande museumgebouw; grofweg tussen Het Nieuwe Instituut en het Chabotmuseum? Coenen ontwierp het Nederlands Architectuurinstituut weliswaar als een ensemble van bouwkunst, stedebouw en landschapsarchitectuur, maar niemand zal het opnemen voor dat verloren stukje gras aan de Jongkindstraat. Als het Collectiegebouw hier slim ingepast zou worden hoeft het niemand in de weg te zitten. Landschapsarchitecte Kathryn Gustafson werd december 2014 bovendien door de gemeente aangesteld om een geheel nieuwe visie te ontwikkelen op het Museumpark en omgeving. In het bijzonder zal daarbij gekeken worden naar het 'vergroenen' van de Jongkindstraat waarlangs het laatstgenoemde grasveldje zich bevindt. Transformeer de straat en die door de Museum-parkgarage overbodig geworden parkeerplaatsen tot nieuw groen. En zorg er gelijk voor dat de bestemming verandert zodat daar gebouwd kan worden in plaats van bovenop Bruniers kunstwerk.

Nog los van de vraag of het stadsdeel waar het Museumpark onderdeel van uitmaakt een essentieel onderdeel van de groenstructuur zou verliezen of niet. Nog los van de vraag of het Collectiegebouw een mooi ding is of niet; of het bij zal dragen aan 'Rotterdam museumstad' of 'Rotterdam architectuurstad', het Boijmans moet zich afvragen of het wil bouwen op het werk van kunstenaar Yves Brunier. Terwijl het Museumpark een beschermheer nodig heeft die kan helpen dat kunstwerk in oude luister te herstellen, stelt het museum voor het werk stuk te maken. Welk museum wil zo iets op z'n geweten hebben? Let wel: De ontwikkeling van het Collectiegebouw is geen potentieel icoon, maar een potentieel iconoclasme. • AW

• DEZE FOTO IS KORT NA OPLEVERING VAN HET MUSEUMPARK GEMAAKT VANAF DE BRUG DIE EEN ONDERDEEL VORMT VAN DE ROUTE DIE DOOR HET GEBIED LOOPT. EEN AANTAL VAN BRUNIERS KLEURRIJKE BLOEMENVELDEN IS TE ZIEN. VANAF DE KUNSTHAL IS DIT DE TWEEDE KAMER DIE JE PASSEERT. DIT DEEL WORDT OOK WEL DE 'ROMANTISCHE TUIJN' GENOEMD.

• OP DEZE FOTO IS DE BAKFIETS TE ZIEN DIE HET BOIJMANS GEREGLD DOOR DE STAD LAAT FIETSEN OM HET COLLECTIEGEBOUW TE PROMOTEN. ALS DE ZOGENOEMDE 'COLLECTIEMOBIEL' NIET RONDGEREDEN WORDT STAAT HIJ IN DE ENTREERUIMTE VAN HET MUSEUM.

Column

Rotterdam NEXT

• Tekst: Erik Beenker
• Illustratie: Thom Bronneberg

“Sinds de zomer is het NRC grand café 's avonds gesloten. Alleen overdag wordt nog bleekjes een lunch geserveerd.

Ha, wat een smadelijk gezichtsverlies voor die kakkers van NRC Handelsblad en wat een heerlijk leedvermaak voor ons Rotterdammers.”

Begin december had NRC Handelsblad –misschien wel de meest zelfgenoegzame krant van Nederland– een bijlage over Leedvermaak. Dezelfde week kwam Het Parool met een artikel dat helemaal bij dat thema paste. Jammer dat de NRC het niet had, maar ook wel weer begrijpelijk want het ging over hen. Tot in detail berichtte Het Parool over de strop van het NRC-concern met het grand café-restaurant op de begane grond van hun in 2013 in gebruik genomen redactionele vlaggenschip Rokin 65 in Amsterdam. Alleen al over 2013 bedroeg het verlies zo'n 1,2 miljoen euro. Chef-koks pakten hun biezen, managers wisselden elkaar af maar alles zonder resultaat. Er is nu zelfs geen exploitant meer te vinden die er nog brood in ziet. Sinds de zomer is het NRC grand café 's avonds gesloten. Alleen overdag wordt nog bleekjes een lunch geserveerd. Ha, wat een smadelijk gezichtsverlies voor die kakkers van NRC Handelsblad en wat een heerlijk leedvermaak voor ons Rotterdammers.

Alle gedrukte media kampen de laatste jaren met sterk vergrijsde en structureel teruglopende abonneebestanden, behalve Puntkomma want dat heeft geen abonnees. De vele overlijdensannonces in de NRC, straks staan we er zelf bij, maken een van de oorzaken van die terugloop duidelijk, maar de digitale revolutie is natuurlijk de hoofdoorzaak. Ouderen sterven en jongeren lezen geen kranten meer, veel te omslachtig. In zo'n cultuuromslag met slechte vooruitzichten is het natuurlijk zuur dat de krant daar bovenop nog een extra financiële opdoffer moet incasseren. Maar enig leedvermaak –dikke bult eigen schuld– is wel op z'n plaats. Zo krijgen we wat genoegdoening voor het feit dat NRC Handelsblad in 2012 zo hoogmoedig uit Rotterdam vertrok. Daar was de krant tenslotte al sinds 1970 gevestigd na de fusie van de Nieuwe Rotterdamse Courant met het Algemeen Handelsblad uit Amsterdam. En hoewel de krant er onmiskenbaar tot bloei kwam paste Rotterdam niet meer bij de nieuwe ambities. Hans Nijenhuis, tot begin 2012 uitgever-directeur van NRC Media en tegenwoordig chef NRC Next, en Peter Vandermeersch, hoofdredacteur van NRC Handelsblad, hadden hun zinnen gezet op een toplocatie in het centrum van een grote stad, een locatie die representatief zou moeten zijn voor de status van de krant. Het bedrijventerrein in de Rotterdamse buitenwijk Prins Alexander waar de krant zich in de jaren '80 vestigde voldeed daar overduidelijk niet meer aan. Ze hadden natuurlijk kunnen terugverhuizen naar het centrum van Rotterdam. Daar aan de Blaak waren ze tenslotte ooit begonnen, maar nee het werd Amsterdam. Waarom? Lees het hoofdredactioneel commentaar bij het vertrek uit Rotterdam in 2012:

“Tweënveertig jaar nadat de redactie van het Handelsblad naar Rotterdam verhuisde, keren we dit weekeinde terug naar de hoofdstad van het land. En zoals we in Rotterdam geen Rotterdamse krant wilden zijn, willen we in Amsterdam geen Amsterdamse krant worden. Op het Rokin 65 verrees de jongste maanden een transparant en inspirerend NRC gebouw. Waar de redactie en uitgeverij samen elke dag de landelijke en, jawel, internationale kwaliteitsjournalistiek van de 21ste eeuw willen heruitvinden.”

Hoor het koper, paukenslagen, nog meer slagwerk! En tot besluit, overmand door emotie: 'Met de verhuizing naar ons nieuwe gebouw brengen we de kranten en de sites daar waar de journalistiek waar wij voor staan thuis hoort: midden in de stad, in het hart van het maatschappelijke debat en in voortdurende dialoog met de mensen voor wie we het allemaal doen: u, de lezer.'

Zo werd in 2013 in hartje Amsterdam het nieuwe onderkomen in gebruik genomen – niet nieuw verrezen zoals Vandermeersch schrijft maar in de chique verbouwde voormalige Optiebeurs aan

het Rokin. Speerpunt in de bedrijfsvoering zowel ideologisch als zakelijk was een eigen grand café-restaurant met debatcentrum. Zeven dagen per week, van acht uur 's ochtend tot middernacht, zou het geopend zijn. Amsterdamse horecarelaties van Nijenhuis hadden geadviseerd bij het opzetten ervan. Succes verzekerd. Goede locatie, hartje Amsterdam, kon niet misgaan. Kapitaalcrachtige intellectuele lezers uit Amsterdam, uit heel het land en jawel, uit heel de Benelux zouden toesnellen om deel te hebben aan het maatschappelijke debat, de voortdurende dialoog en om getuige zijn van het wonder van de 21ste eeuw: het heruitvinden van de internationale kwaliteitsjournalistiek. Het zou er gaan bruisen, gaan knetteren ja, hier in hartje Amsterdam zou het gebeuren.

Twee jaar later is de werkelijkheid helaas –en o, wat vinden wij dat erg voor ze– minder groots en meeslepend. NRC Next is van succesformule, een krant voor jonge lezers, een zorgenkind geworden. Van 75.000 abonnees in 2011 zijn er krap 40.000 overgebleven. Ook de oplage van de NRC daalt gestaag, het afgelopen jaar met 6% (- 17.000 abonnees). En in plaats van vet winstgevend is het café-restaurant een vette verliespost. Geen wonder dat de investeerders van Egeria, eigenaar van NRC Media, het voor gezien hielden en kortgeleden de hele boel verkochten aan het Belgische Mediahuis. De hele boel? Nee, in een overname van het NRC café-restaurant hadden ook de Belgen geen zin.

En hoe zit het met de internationale kwaliteitsjournalistiek van de 21ste eeuw die aan het Rokin heruitgevonden zou worden? Ook daar is het treurig mee gesteld. Terwijl de Volkskrant met journalistieke vernieuwing internationaal erkenning kreeg en in 2014 gekroond wordt tot 'European Newspaper of the Year', tappen ze bij de NRC uit een ander vaatje. 'Zoals we in Rotterdam geen Rotterdamse krant wilden zijn, willen we in Amsterdam geen Amsterdamse krant maken' schreef Vandermeersch maar zie, in 2014 gaat de NRC één keer per week twee extra bijlagen maken: één voor Amsterdam met Amsterdams nieuws en één voor Rotterdamse abonnees met Rotterdams nieuws. In plaats van internationale kwaliteitsjournalistiek wordt de lokale journalistiek heruitgevonden, van kwaliteit is daarbij helaas nog geen sprake.

De koerswijziging wijst op paniek in de tent. Het is bijna te treurig voor leedvermaak want een telgang van de NRC kan niemand, vriend noch vijand, zich wenschen. Wat blijft is verbijstering over de ruimte die Nijenhuis en Vandermeersch destijds kregen, ook financieel. Dat dit kon in een krimpende markt. In hun hoogmoed hebben ze kennelijk geen goede analyse van de markt gemaakt of dat onnodig gevonden. Abonnees op de NRC kwamen bijvoorbeeld wel in het café-restaurant –de gemiddelde leeftijd van de bezoekers was nogal hoog, constateerde de bediening– maar in veel kleinere getale. En mogelijk waren ze wel kapitaalcrachtig maar geen big spenders zoals gedacht (anders waren ze natuurlijk niet zo rijk). En nog een tegenvaller, de abonnees op NRC Next, gelokt met een gratis lpad bij het afsluiten van een abonnement, blijken achteraf meer in de lpad geïnteresseerd geweest te zijn dan in de krant. Nu het op verlenging van het abonnement aankomt haken ze massaal af. Goh, wie had dat nou kunnen denken. Ook vinden ze grand café NRC maar niks. Wat een misrekeningen allemaal. De investering in de transformatie van de Amsterdamse Optiebeurs tot chique krantenpaleis en grand cafe lijkt op een gigantische kapitaalvernietiging uit te draaien. Geen wonder dat Egeria van NRC Media af wilde. Wat bezielde ze die risico's te nemen?

Een curieus filmpje uit 2010 van 'Idee aan Zee producties' geeft antwoord. Dat filmpje –volgens mediaman Alexander Klöpping, (het filmpje staat op zijn site), is er veel te weinig om gelachen– maakt duidelijk wat Nijenhuis en Vandermeersch bezielde. Ze hadden